

หนังสือ [ความยุติธรรม](#) แปลจาก Justice : What's the Right Thing to Do? โดย Michael J. [Sandel](#) แปลโดยสฤณี อาชวานันทกุล ตีความความคิดเห็นของผู้คนจากเหตุการณ์ใหญ่ๆ ที่เผชิญ เริ่มจากพายุเฮอริเคน ที่ส่งผลให้มีการโกงราคาสินค้าอย่างหน้าเลือด ตามมาด้วยเรื่องธุรกิจใหญ่ผ่นส่งบ้านล้มในสหรัฐอเมริกาปี ค.ศ. 2008 – 2009 ก่อความเสียหายถึง ๑๑ ล้านล้านเหรียญ เท่ากับจีดีพีของเยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษรวมกัน รัฐต้องใช้เงินภาษี ๗ แสนล้านเหรียญอัดฉีดไม่ให้บริษัทล้ม เพราะเกรงจะดึงระบบเศรษฐกิจทั้งระบบให้ล้มตามไปด้วย แล้วบริษัทก็เอาเงินเหล่านั้นไปจ่ายโบนัสแก่ผู้บริหาร (ที่เป็นผู้ทำให้บริษัทล้ม) เป็นเงินก้อนโต บางคนได้ระดับสิบล้านเหรียญ และอีกเหตุการณ์หนึ่งคือข้อถกเถียงเรื่องการให้เหรียญกล้าหาญแก่ทหารผ่านศึก ตะวันออกกลางที่ได้รับบาดเจ็บทางใจ

เหตุการณ์ใหญ่ๆ กระทบคนจำนวนมาก และมีความซับซ้อน มองได้หลายมุม นำไปสู่การเรียนรู้ ของสังคมอย่างมหาศาล เพราะเกิดข้อคิดเห็นโต้แย้งมองต่างมุมได้มาก แล้วศาสตราจารย์แซนเดล ก็นำมาแจกแจงตีความด้วยแว่นตา (ที่จริงแว่นใจ) ๓ แว่น คือ สวัสดิการเสรีภาพ และคุณธรรม นี่คือนามของเรื่อง [ความยุติธรรม](#) ที่มีทั้งส่วนส่งเสริมกัน และขัดแย้งกัน แต่ไม่ว่าแว่นไหนต้องสวม ให้ถูกบริบทหรือกาลเทศะและเจตจำนง

ผมตั้งใจจะอ่านหนังสือเล่มนี้แบบอ่านเร็วเหมือนเล่มก่อนๆ เช่นเรื่องภวานาศึกษา ที่ลงบล็อกไปเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม แต่เมื่ออ่านหนังสือความยุติธรรมเล่มนี้ ก็พบว่าอ่านแบบนั้นไม่ได้ เพราะผมไม่คุ้นกับเรื่องราว และวิธีตีความที่ยกมา รวมทั้งผมสนใจประเด็นว่า จะนำความรู้ความเข้าใจที่ได้มาสร้างระบบการเรียนรู้ เพื่อสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ได้อย่างไร เพราะผมกังวลว่า เวลานี้สังคมกำลังสร้างคนรุ่นใหม่ที่คุณธรรมต่ำ?!!

ย่อหน้าแรกของหน้า ๓๖ “การถามว่าสังคมยุติธรรมหรือไม่ คือการถามว่ามันจัดสรรสิ่งต่างๆ ที่เรามองว่ามีค่าอย่างไร รายได้และความมั่งคั่ง หน้าที่และสิทธิอำนาจและโอกาส ตำแหน่งและเกียรติยศ สังคมที่ยุติธรรมจัดสรรสินค้าเหล่านี้ด้วยวิธีที่ถูกต้อง ทำให้คนแต่ละคนได้รับสิ่งที่ตนคู่ควร คำถามที่ยากกว่า คือแต่ละคนควรได้รับอะไรบ้างและเพราะอะไร” หนังสือเล่มนี้มุ่งตอบคำถามเหล่านี้ ที่น่าสนใจคือคำตอบ ไม่ตายตัว สามารถตอบต่างกันในสถานการณ์ที่ต่างกัน เนื่องจากสังคมและชีวิตของผู้คนซับซ้อนยิ่ง

โปรดสังเกตว่าข้อคิดเห็นและข้อโต้แย้งอยู่บนฐานคิด “ได้” หรือ “เอา” ของแต่ละคน หากกลับฐานคิดเป็น “ให้” “เสียสละ” เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ข้อคิดเห็นและโต้แย้งจะเปลี่ยนไปทันที นี่คือนมมมองเชิงคุณธรรมในสายตาของผม และเป็นแนวทางที่ผมหมั่นฝึกฝนตนเอง

อ่านถึงกลางบทที่ ๒ หลักความสุขสูงสุด / อรรถประโยชน์นิยม ผมได้เรียนรู้ความคิดโต้แย้งที่ประเทืองปัญญายิ่ง แต่ก็เกิดความคิดขึ้นว่า ความคิดสุดโต่งไปทางใดทางหนึ่งไม่เหมาะสม และสังคมควรเปิดโอกาสให้คนที่มีความเชื่อแตกต่างกัน มีชีวิต มีการแลกเปลี่ยนโต้แย้งกัน อย่างที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบัน คือผมเชื่อในสังคมพหุวัฒนธรรม พหุลักษณะ

ศาสตราจารย์แซนเดลเขียนหนังสืออ่านง่ายมาก ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องเข้าใจยาก โดยใช้วิธีอธิบายทฤษฎี ๓ ทฤษฎีคือ สวัสดิการเสรีภาพ และคุณธรรม ดังกล่าวแล้ว หลังจากนั้นจึงยกเรื่องจริงในสังคม มาเป็นกรณีศึกษา ตีความด้วยแต่ละทฤษฎีเปรียบเทียบกับกัน หรือโต้แย้งกัน

บางเรื่องเป็นประวัติศาสตร์ เช่นเรื่องการเกณฑ์ทหารในสงครามกลางเมือง (หน้า ๑๐๖ - ๑๒๓)

อ่านแล้วผมฝันอยากเห็นนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ไทย ยกเรื่องราวในอดีตมาตีความ เพื่อทำความเข้าใจมนุษย์และเข้าใจสังคม ในมิติที่ลึก เช่นนี้บ้าง

วิธีเขียนแบบตั้งคำถาม แล้วให้คำตอบหลายคำตอบ บนฐานคิดที่แตกต่างกัน ประเทืองปัญญาผู้อ่านมาก โปรดสังเกตว่า ข้อโต้แย้งเรื่องความยุติธรรมไม่ได้เป็นเรื่องระหว่างรัฐกับประชาชนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้อง กับความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลด้วย และมีปัจจัยพื้นฐานที่ก่อข้อโต้แย้งคือความไม่เป็นธรรม หรือไม่เท่าเทียม (inequity) กันในสังคม ดังกรณีของการเกณฑ์ทหารในสงครามกลางเมืองอเมริกัน ทำให้เกิดวลี “สงครามของคนรวย สนามรบของคนจน” ซึ่งถ้าคิดให้ดีๆ อาจไม่ใช่แค่กรณีการสงครามแบบฆ่าฟันเท่านั้น สงครามการเมืองในหลายประเทศในปัจจุบัน

(ประเทศไทย?) ก็น่าจะคล้ายกัน

บทที่ ๕ ความคิดของ [Immanuel Kant](#) สนุกที่สุดสำหรับผม เพราะค่านิยมเชื่อในการทำดีเพราะมันดี ไม่ทำเพื่อหวังผลตอบแทน ทำให้ผมนึกถึงครูเรฟ ที่มุ่งสร้าง “มนุษย์ระดับ ๖” ดังใน [บันทึกนี้](#) และเมื่ออ่านถึงหน้า ๑๖๓ ผมก็นึกถึงท่านพุทธทาส เพราะค่านิยมบอกว่า “การทำดีหมายถึงการทำตามหน้าที่ หน้าที่ตามกฎหมาย กฎศีลธรรมประกอบด้วย ให้เราปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเคารพในฐานะจุดหมาย ในตัวเอง” ตรงกับ “ธรรมะคือหน้าที่” ของท่านพุทธทาส

ในย่อหน้าสุดท้ายของบทที่ ๕ ศ. แชนเดล ลงท้ายว่าพันธสัญญาทางสังคมในจินตนาการ (ที่ฟังปรารถนา) ที่คานท์กล่าวไว้นั้น เป็นอย่างไร คานท์ไม่ได้พยายามตอบคำถามนี้ ผู้ที่จะมาเป็นผู้ตอบคือ John Rawls ซึ่งมีรายละเอียดในบทที่ ๖ สรุปว่า เราควรมีสังคมที่เท่าเทียมกันมากกว่านี้ ซึ่งผมตีความว่า กติกาสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขวัฒนาถาวร ต้องมีความซับซ้อน และเอื้อเพื่อต่อกัน

บทที่ ๗ ข้อถกเถียงเรื่องโควตารับนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัย เป็นการไม่ยุติธรรมหรือไม่ มีการฟ้องร้อง ต่อศาลบ่อยๆ ในสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยเรามีระบบโควตามากขึ้น ผู้บริหารมหาวิทยาลัยไทยควรศึกษา ทำความเข้าใจเหตุผลเรื่องนี้ไว้ แหล่งความรู้แหล่งหนึ่งคือบทที่ ๗ ในหนังสือเล่มนี้ หลักการสำคัญที่ใช้โต้แย้งคือ “การรับนักศึกษาไม่ได้เป็นรางวัลสำหรับผู้สมัคร แต่เป็นวิธีบรรลุเป้าหมายซึ่งมีคุณค่าทางสังคม” รัฐจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายที่มีคุณค่าทางสังคม ซึ่งมีความซับซ้อน ต้องคำนึงถึงผล ในหลายมิติ ไม่ใช่แค่จัดให้คนที่ทำคะแนนสอบได้ดีที่สุดเข้าเรียน

แล้วหนังสือก็ย้อนยุคกลับไปกว่าสองพันปี สู่ [ปรัชญา](#) ของอริสโตเติล ในบทที่ ๘ ที่เสนอว่า “ความยุติธรรม หมายถึงการมอบสิ่งที่คุณควรแก่พวกเขา” ซึ่งนำไปสู่คำถาม “ใครควรกับอะไร” ซึ่งต้องถามต่อว่า “ ‘อะไร’ นั้นมีไว้เพื่อเป้าประสงค์อะไรต่อสังคม” เมื่อตอบคำถามหลังนี้ได้ ก็จะตอบได้ว่า ควรจัดสรรสิ่งนั้นให้แก่คน แบบไหน จึงจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมสูงสุด

วิธีกำหนดเป้าประสงค์ของกิจกรรมต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัย การเมือง ไม่ใช่มีวิธีที่ถูกต้องวิธีเดียว และเมื่อเวลาและเหตุการณ์ผ่านไป เป้าประสงค์ของสิ่งนั้นก็อาจเปลี่ยนไปด้วย อย่างเป้าประสงค์ของ “การเมือง” ของอริสโตเติล (การหนุนเสริมให้เกิดพลเมืองดี และปลูกฝังอุปนิสัยที่ดี) แตกต่างจากเป้าประสงค์ของการเมืองในปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง เป้าหมายของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเมื่อเริ่มก่อตั้ง (เพื่อฝึกอบรมพระ ผู้สอนศาสนาในโบสถ์) ก็แตกต่างจากเป้าประสงค์ปัจจุบันโดยสิ้นเชิง

เรื่องเป้าประสงค์ของกิจการ หรือองค์การ นี่แหละที่เป็นบ่อเกิดขั้นพื้นฐานของความขัดแย้ง หรือวิวาทะในสังคม และในวงการศาล มีตัวอย่างในหนังสือมากมาย

แล้วเราก็มารู้บทสุดท้าย บทที่ ๑๐ ความยุติธรรมและความดีสาธารณะ ที่ ศ. แชนเดล เฉลยว่า ตนชอบแนวทางนี้ ซึ่งเป็นแนวทางที่ ๓ ใน ๓ แนวทางแห่งความยุติธรรม อันได้แก่ (๑) แนวทางสร้าง ธรรมประโยชน์หรือสวัสดิการสาธารณะสูงสุด (๒) แนวทางเคารพเสรีภาพของการตัดสินใจของปัจเจกบุคคล และ (๓) แนวทางปลูกฝังคุณธรรมและใช้เหตุผลว่าด้วยความดีสาธารณะ

ผมมีความเห็นว่า ความยุติธรรมต้องคำนึงถึงปัจจัยตามแนวทางทั้งสามแนวทางประกอบกัน และเห็นด้วยกับ ศ. แชนเดลว่า ต้องให้น้ำหนักแนวทางที่ ๓ มากที่สุด และต้องเริ่มที่การเลี้ยงดูลูก และการศึกษา ที่เอาใจใส่ตามหลัก [early childhood development](#) และ [21st Century Education](#)

ความยุติธรรม

เขียนโดย ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

วันพฤหัสบดีที่ 13 ตุลาคม 2016 เวลา 00:00 น. - แก้ไขล่าสุด วันพฤหัสบดีที่ 13 ตุลาคม 2016 เวลา 20:39 น.

วิจารณ์ พานิช

๑๑ ก.ย. ๕๙

คัดลอกจาก: <https://www.gotoknow.org/posts/616897>